

“Малюнок як щит за яким не можна сховатись”

Віталій Янковий, грудень 2017

З малюнком у мене складаються досить дивні стосунки — захоплення повсякчас змінюється відторгненням, яке потім знову повертається до захоплення. Так само коли знаходиш щось своє, то не можеш від нього піти, не можеш кинути, яким би нестерпним та неідеальним воно не здавалось. Малюнок повернувся чи нікуди і не йшов? Це самий простий і доступний спосіб здійснити творчу дію, доступний практично кожному — і тому, хто вважає себе художником, і тому, хто не хоче себе так називати. Тим часом варіанти використання малюнку настільки чисельні, що визначити йому чітке місце видається майже неможливим.

Ще з доби Ренесансу фігуративний малюнок слугував основою художньої практики, базовим кроком у створенні живопису чи скульптури. У фільмі-омажі 2017 року “Роден” Жака Дуайона є сцени, в яких Роден замальовує натурниць на папері для майбутніх скульптур, створюючи при цьому неймовірно вишукані пластичні малюнки “всліпу”, які не менш цікаві самі по собі, ніж кінцеві скульптури, — “Варто тільки на секунду опустити очі, і зв’язок перерветься. Мої руки мають відчувати те, що бачать очі — інакше все пропало”, — говорить персонаж Венсана Ліндона.

В практиках сучасного мистецтва малюнок досить довго був витіснений на задні плани більш видовищними просторовими інструментами. Своєрідна реінкарнація малюнку на художній сцені відбулась ближче до середини 2000-х років, в ході чого роботи на папері перестали сприйматись як річ меншовартісна та другорядна та зайняли своє місце в сучмисті. В тексті Джонатана Джонса для theguardian.com “*Drawing liberties in contemporary art*” (2009) він пише: “Малюнок скрізь. Девід Хокні малює на айфоні. Демієн Херст, брати Чепмени та інші пропонують свої роботи на аукціоні для фінансування “фондації рисувальників” (drawing foundation). Малюють тупо всі. Здається, що зараз малюнок найбільше в центрі художнього життя, ніж він був будь коли”. Власне з цього часу можна говорити про те, що малюнок став свого роду новим живописом — від інтимного дрібноформатного до настінного, від деталізовано-фігуративного до цілком абстрактного, від декоративного до політичного, від архаїчного вугілля до малюнків за допомогою алгоритмів штучного інтелекту, від плоского паперу до об’ємних інсталяцій.

Малюнок може набувати різних якостей, але переходячи у форму муралу, інсталяції та технології він ніби втрачає якусь важливу частину себе. На фоні монументального мистецтва малюнок — це дуже слабка крихка форма,

яка підкупує якраз своєю безпретензійністю, необов'язковістю, малобюджетністю, інтимністю, простотою. Малюнок не є щитом за яким можна сховатись. Попри можливість використання малюнку в концептуальному мистецтві, йому часто шкодить надмірна присутність інтелекту, що перетворює природну емоційність нерівної лінії в схему, точку входу до чогось більшого, де правда замінюється натяком на правду або існування правди ставиться під сумнів. В своїх числених художніх практиках Дмитро Прігов використовував у тому числі малюнки, але часто вони нагадують про можливість втілення сюжету у формі просторової інсталяції, дійство відбувається деінде за межами листка паперу. З однієї сторони це було практикою, до якої змушувало середовище, в якому не завжди можна було реалізувати просторові роботи і малюнок тут виступає формою заміни: буває складно відділити графіку від ескізу інсталяції. Чи є такий малюнок самодостатнім? Знову ж таки, тут не йдеться про те, що емоційний малюнок краще за концептуальний, це питання різноманітності його застосування. Той же вибір між фігуративністю та абстрактністю — чи варто вибирати?

Ще одна річ яка вбиває малюнок — це редукування малюнку до фотографії, реалістичного відтворення світу. Такі роботи на папері вражають глядача деталізацією та реалізмом, але втрачають ту особливу легкість мінімального зусилля, що притаманні малюнку. Прагнення до реалізму часто є бажанням сподобатись, вихвалянням графічною технікою, прагненням бути зрозумілим(ою). Якщо поглянути на підбірки малюнків “А4 кулькова ручка”, то можна прослідкувати досить сильний вплив реалістичного стилю. Малюнок також є територією спрощення — рук-розчерків, очей-ліній, тілесних деформацій, неприйнятних для реалізму.

Властивість, що стосується малюнку на папері олівцем та іншими подібними матеріалами — це можливість стирання, можливість розмиття та пошкодження зображення при неналежному поводженні. В малюнках кульковою ручкою властивості матеріалу — це характерний хімічний запах чорнил, згустки чорнил, залишені кулею, сліди від чорнил на руках. Кулькова ручка — це переважно дешева комерційна антиестетика, маленька шухляда в дегуманізованих каютах Титаніка капіталізму. Вона була винайдена вже після закладень основ класичного мистецтва лише у 1888 році й досі не всіма консерваторами сприймається як самодостатній художній інструмент. Кулькова ручка атрибут без якого складно уявити масову культуру, з нею пов'язаний цілий набір побутових ритуалів. Наприклад, розписування кулькової ручки, яке як процес зафіксовано та перенесено в матеріал Анною Звягінцевою в роботі “Одиничні записи” з виставки “Textus” (2017) в Центрі візуальної культури, що являє собою машинну вишивку на полотні із розчерками від розписування різнокольорових кулькових ручок. Це також відсилання до механічного письма

сюрреалістів, тут сама назва “механічна”, “автоматична”, “авто-ручка” спонукає до такого виду малюнку і також є важливою складовою властивостей цього матеріалу.

Кулькова ручка та офісний папір девальвують магію та недосяжність декоративних художніх інструментів. Інклюзивність (відкритість до участі) “А4 кулькової ручки” відкриває простір для спільної гри, в ході якої поєднуються кітч, вишукані декоративні роботи, малюнки знаменитостей, тексти, необов’язкові та бруральні картинки. Різноманітність використання малюнку робить складним визначити чи знаходиться малюнок поза філософією, політикою та технологією, так як в практиках сучасного мистецтва малюнок має рідкісну властивість всепроникнення, здатності до різноманітних мутацій. Каталоги проекту “А4 кулькова ручка” — це якраз можливість пізнати цю різноманітність малюнку в певному ігровому полі, заданому організаторами.